

gibi Bizans etkisinde Hıristiyanlığı kabul edip etmedikleri hususu da belirgin değildir.

Hicretten sonra Gatafân kabilesinin İslâmîyet'e karşı hareketlerine destek veren Benî Selâmân'dan yedi kişilik bir heyet 10 yılının Şevval ayında (Ocak 632) Medine'ye geldi. Başlarında Habîb b. Amr'ın bulunduğu heyet cenaze için Mescid-i Nebevî'nin dışında bir yere giden Hz. Peygamber'le yolda karşılaştı. Hz. Peygamber kim olduklarını sordu; müslüman olmak için Medine'ye geldikleri cevabını alınca yanında bulunan Sevbân b. Bücüd'den bunların diğer heyet mensupları gibi Remle bint Hâris'in evinde misafir edilmesini istedi. Öğle ezanı okununca Mescid-i Nebevî'ye giden heyet, namazdan sonra Resûl-i Ekrem ile bir araya geldi. Heyet mensupları Hz. Peygamber'e İslâmîyet ve en faziletli ameller hakkında çeşitli sorular sordular ve ikinci namazını da beraber kıldılar. Namazın ardından Resûlullah ile tekrar bir araya geldiler ve yurtlarındaki kuraklıktan şikâyet edip yardım istediler. Resûl-i Ekrem tek elini kaldırarak Benî Selâmân topraklarına yağmur yağması için dua etti. Bunun üzerine Habîb b. Amr, "Ey Allah'ın resulü! Her iki elinizi de kaldırırsanız, çünkü böyle yapmanız çokluk ifade eder ve daha iyi olur" dedi. Habîb'in bu sözlerinden dolayı gülümseyen Hz. Peygamber iki elini koltuklarının altı görününceye kadar kaldırıp Benî Selâmân için dua etti (İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 670). Heyet mensupları Medine'de üç gün kaldılar; Resûlullah'ın emriyle Bilâl-i Habeşî tarafından her birine beşer ukyye gümüş verildikten sonra memleketlerine döndüler ve yurtlarının Hz. Peygamber'in dua ettiği anda yağmura kavuşmuş olduğunu öğrendiler (İbn Sa'd, I, 251).

Selâmânî ve Selâmî nisbelerini alan Kudâa'dan Benî Selâmân'a mensup birçok sahâbînin adı kaynaklarda geçer (Sem'ânî, III, 348-349). Evs'in kollarından Benî Zafer ile anlaşma yapmalarından ve ilk siyer müelliflerinden Âsım b. Ömer b. Katâde'nin annesinin Benî Selâmân'a mensup olmasından kabilenin bir kısmının Medine'de yaşadığı anlaşılmaktadır. Fetihler döneminde Benî Selâmân'dan bir grup Suriye, Mısır ve Endülüs'e giderek yerleşti. Benî Selâmân'ın mevlâsı olan şair Şükrân'ın, II. Velfîd'in huzurunda Benî Selâmân ileri gelenlerinin de katıldığı bir toplantıda Emevîler devrinde nekâiz türü hicvin en önemli temsilcilerinden olan İbn Meyyâde ile atışması meşhurdur (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, II, 300-301). Emevîler'den sonraki dönem-

de Benî Selâmân'ın, ana kolu olan Kudâa içerisinde yer aldığı görülür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 251; IV, 263; VI, 243; a.m.f., *et-Tabakât: el-Mütemmim*, s. 128-129; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (nşr. Muhammed el-Huceyri), Beyrut 1416/1996, s. 215-218; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 130, 141; V, 274; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, II, 300-301; XIV, 6; Ve-zîr el-Mağribî, *el-İnâs fi 'ilmi'l-ensâb* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1400/1980, s. 184; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 348-349; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XVII, 27; XXV, 277; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, III, 669-670; İbn Hacer, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Beyrut 1418/1997, I, 519; II, 19-20; VI, 163; Şâmî, *Sübûlü'l-hüdâ*, VI, 525-526; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-mar'ife), III, 277, 278.  MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKBAŞÇI

SELÂMÂN Ü EBSÂL

(سلامان و ايسال)

Klasik Fars ve Türk edebiyatlarında alegorik mesnevi konusu olan bir aşk hikâyesi.

Huneyn b. İshak (ö. 260/873) tarafından Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilen Yunan kaynaklı bu aşk hikâyesinin aslı bulunamamıştır. Eski Yunan'da Eflâton'dan önce vuku bulan veya o zamanlarda ortaya çıktığı düşünülen sembolik bir aşk olayını konu alan bu tercümeğe göre ateş ve su tufanının çok öncesinde Herkül'ün (Hirakl) oğlu, dünyanın ve sır ilimlerinin hâkimi olan Hermânus adında bir kral vardı. Çocuk sahibi olmak isteyen, ancak kadınlardan hoşlanmayan Hermânus'a filozof İklıkoulas adam otunu verir. Dokuz ay sonra bu ottan bir çocuk doğar ve adını Selâmân koyarlar. Hikâyenin bundan sonrası mesnevilerde anlatılan şekildedir. Buna göre Selâmân yaşadığı bir aşk macerasını yedi altın levhaya yazdırır ve atalarına ait ehrama koydurur. Tufandan sonra Eflâton bunları görmek isterse de krallar izin vermez. O da talebesi Aristo'ya bu yedi levhayı okumasını vasiyet eder. İskender'in fetihleri sırasında Aristo bu hikâyeyi gün ışığına çıkarır. Tercümenin bir nüshası British Museum'da kayıtlıdır (nr. 14540.a.44). Bir diğer nüshası da Köprülü Kütüphanesi'nde bir mecmua içindedir (nr. 868, vr. 120^a-128^a).

Doğu'da felsefi ve temsilî hikâye yazma geleneğinin temeli olan Selâmân ü Ebsâl'den (bazan Ebsâl ü Selâmân diye de geçer) esinlenip bu tarzda hikâye yazan, bundan eserlerinde söz eden ilk kişi İbn Sînâ'dır.

İbn Sînâ'nın *el-İşârât ve't-tenbihât* adlı kitabını şerheden ve hikâyenin çeşitli rivayetlerini derleyip özetleyen Nasîrüd-dîn-i Tûsî'nin kaydettiğine göre (*Şerhu'l-İşârât*, III, 790-799) İbn Sînâ'nın bizzat yazdığı hikâyenin konusu şöyledir. Selâmân ve Ebsâl iki erkek kardeştir. Ağabey Selâmân'ın karısı Ebsâl'e âşık olur. Onu elde etmek için türlü hile ve entrikalara başvurur. Sonuç alamayınca da onu zehirler. Bu oluş içinde kahramanlar aklın derecelerini sembolize ederler, başlarından geçen olaylar da felsefi olarak yorumlanır (geniş bilgi için bk. *Tis'ü resâ'il*, s. 125-139).

Selâmân ü Ebsâl hikâyesinin mesnevi biçiminde yazılışında felsefi ve efsanevî unsurlar ortadan kalkmış, hikâye tasavvufî bir görünüm kazanmıştır. Masal unsurları da ihtiva eden hikâyenin küçük farklarla mesnevilerde anlatılan ve Türk edebiyatında Lâmiî ile son şeklini alan konusu şöyledir: Yunan ülkesinde büyük bir padişahın onun akıllı, ilim ve hikmet sahibi, kâinatın sırlarına vâkıf hakîm bir danışmanı vardır. Padişah kendisine halef olacak bir erkek çocuk sahibi olmak isteyince hakîm kadını ve şehveti şiddetle yerer, daha sonra padişahı kadınlara bir ilişkiye girmeksizin sihir yoluyla bir erkek çocuk sahibi yapar. Güzelliğin ve zekânın doruğunda olan bu çocuk her türlü kusurdan ve tehlikeden uzak doğduğu için kendisine "Selâmân" adı verilir. Padişah Ebsâl isminde on altı yaşında çok güzel bir kızı ona dadı olarak tutar. Ebsâl çocuğu ihtimamla büyütür. Selâmân ergenlik çağına gelince Ebsâl bütün cinsî cazibesini kullanarak onu kendine bağlar. Padişah ve hakîm durumu öğrendiklerinde onları ayırmak isterlerse de başaramazlar. Ebsâl'i çok seven Selâmân ondan vazgeçmez ve birlikte kaçarak Kaf dağından daha yüksek bir dağın ardındaki Hürrem adasına giderler. Burada tabiatın kucağında bütün zevkleri tadarlar. Bu sırada oğlunu arayan padişah sihirli aynasından onları görür. Önceleri merhamet ederek geçimleri için yardımda bulunur. Fakat oğlunun ayrılığında dayanamayınca sihir kuvvetiyle hem Selâmân'ın erkekliliğini alarak Ebsâl'e yaklaşmasına engel olur hem de ülkesine geri dönmelerini sağlar. Sonra da mülkünü ona bırakacağını, ancak bunun için Ebsâl'den vazgeçmesi gerektiğini söyler. Selâmân bunu kabul etmez ve sevdiğiyle beraber tekrar kaçar. İki âşık kendilerini ateşe atarak intihara kalkışır. Ebsâl ölür, Selâmân babasının sihri sayesinde kurtulur. Fakat Ebsâl'in yanarak ölmesi Selâmân'ın çılgına çevirmiştir. Padişah hakîme başvurup bir çare bulma-

sinı ister. Hakîm, Selâmân'ı yanına çağırarak kırk gün kendisine hizmet ve dua ederse Ebsâl'in geri dönebileceğini söyler. Ebsâl'e kavuşabilmek için her şeye razı olan Selâmân kırk gün hakîmin yanında köle gibi çalışır ve her gece Ebsâl'in hayaliyle konuşur. Kırkıncı gün hakîm ona ebedî güzelliğinin timsali olan Zühre'yi gösterir. Selâmân, Ebsâl'den vazgeçip Zühre'ye âşık olur, böylece şehvî aşktan kurtulur. Padişah da tacını ve tahtını oğluna bırakır. Eserin son bölümünde anlatılanların görünüşte bir kıssa olduğu, ancak içinin hikmetle dolu bulunduğu vurgulanır. Böylece hikâyede ruhun (mâna) vücut (madde) egemenliğinden nasıl kurtulacağı tasavvufî remizlerle anlatılmaktadır. Padişah (akl-ı evvel), hakîm (feyz-i bâlâ), Selâmân (ruh), Ebsâl (beden), Zühre (ilâhî ve ebedî güzellik), ateş (riyâzet) vb. alegorik unsurlar ilâhî aşk uğruna çekilen ıstıraplı dile getirmek için kullanılan birer araçtır.

Tûsî, *Şerhu'l-İşârât*'ta Huneyn b. İshak'ın tercümesi olarak yer verdiği bu hikâyeden başka İbnü'l-A'râbî'nin *en-Nevâdir* adlı eserinden aktarılan bir hikâyeye daha kaydeder. Buna göre Selâmân ve Ebsâl bir padişaha esir düşen iki kardeştir. İyî ve temiz kalpli olan Selâmân fidyeye serbest bırakılır, kötülüğüyle bilinen Ebsâl ise ölünceye kadar esir olarak kalır. Bir diğer Selâmân ü Ebsâl rivayeti de İbn Tu-feyl'in *Hay b. Yakzân* adlı eserinde yer alır (*Dîa*, XVI, 552-553). Tûsî'nin *Şerhu'l-İşârât*'ındaki Selâmân ü Ebsâl, Mevlâ Hasan-ı Geylânî tarafından Farsça'ya tercüme edilmiş, ayrıca Mahmûd b. Mirza Ali tarafından Farsça bir tahriri yapılmıştır (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, XVII, 95). Abdürrahîm-i Hâşimî'nin *Selâmân ü Ebsâl*'i manzum hale getirmiştir (Tahrân 1343).

Selâmân ü Ebsâl hikâyesini mesnevî nazım şekliyle Farsça olarak ilk defa kaleme alan Molla Câmi'dir (ö. 898/1492). Câmi'nin *Heft Evreng*'indeki mesnevîlerin en küçüğü olan "Selâmân ü Ebsâl"e Huneyn b. İshak'ın tercümesi kaynaklık etmiştir. 1130 beyit olan mesnevî Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Yâkub Bey'e ithaf edilmiştir. Câmi mesnevîyi yazarken çeşitli ilâvelerle âdetâ şahsiyetini eserine yansıtmıştır. Câmi'nin mesnevîsi Reşid-i Yâsemî tarafından taş basması olarak yayımlandığı gibi (Tahrân 1305 hş.), Forbes Falconer (London 1850) ve E. Fitzgerald (nazmen, London 1856) tarafından İngilizce'ye, Auguste Bricteux tarafından Fransızca'ya (Paris 1911) tercüme edilmiştir. Câmi'nin eserinin yeni neşirlerinden birini de Muhammed Rüşen gerçekleştirmiştir

(Tahrân 1382 hş.). Selâmân ü Ebsâl hikâyesi. Câmi'ninkinden altmış dört yıl sonra Nüvîdî-i Şirâzî tarafından tekrar mesnevî tarzında nazmedilmiştir. Nüvîdî'nin hikâyesinin kaynağı İbn Sînâ'nın kaleme aldığı *Selâmân ü Ebsâl*'in Tûsî tarafından *Şerhu'l-İşârât*'ta özeti aktarılan rivayettir.

Türk edebiyatında Lâmiî Çelebi (ö. 938/1532) Selâmân ü Ebsâl'i Câmi'den çeviri yoluyla Türkçe'ye aktarmıştır. Ancak Lâmiî, eseri kolay anlaşılır tarzda çok sayıda tasvir parçaları yanında küçük ahlâkî-didaktik manzumelerle zenginleştirmiş ve esere tercümeden çok telif hüviyeti kazandırmıştır. 1903 beyitten oluşan ve üç nüshası bilinen (İÜ Ktp., TY, nr. 3088; Ankara Millî Ktp., nr. A 736/1; The John Rylands University Library of Manchester, MS, nr. 77) eser üzerinde Erdoğan Uludağ bir doktora tezi hazırlamıştır (bk. bibl.). Lâmiî'den sonra *Selâmân ü Ebsâl*'e dair aynı adla felsefî bir risâle yazan İngiliz Kerim Efendi konuya Doğu ve Batı felsefesinden yorumlar getirmiştir (*Kıssa-i Selâmân ve Ebsâl*, İstanbul 1299).

BİBLİYOGRAFYA :

Huneyn b. İshak, *Kıssatü Selâmân ve Ebsâl*, Köprülü Ktp., Fâzil Ahmed Paşa, nr. 868, vr. 120-128; İbn Sînâ, *el-İşârât ve't-tenbihât* (nşr. Mahmûd Şihâbî), Tahrân 1339, s. 151; a.mlf., *Tis'u resâ'il fi'l-hikme ve't-tabf'ıyyât ve kıssatü Selâmân ve Ebsâl* (nşr. Hasan Âsî), Beyrut 1406/1986, s. 125-139; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Şerhu'l-İşârât* (nşr. Süleyman Dünyâ), Kahire 1960, III, 790-799; Abdürrahmân-ı Câmi, *Selâmân ve Ebsâl* (trc. Abdülvehhab Tarzi), İstanbul 1985; F. Falconer, *Salâmân u Absâl (An Allegorical Romance)*, London 1850; A. Bricteux, *Salâmân u Absâl poème allégorique Persan*, Paris 1911; Asaf Hâlet Çelebi, *Molla Câmi: Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar*, İstanbul 1940, s. 57-60; Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul 1970, s. 18-71, ayrıca bk. tür.yer.; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'a ilâ teşânîfi's-Ş'a*, Beyrut 1403/1983, XVII, 94-95; M. Nazîf Şahinoğlu, *Nüvîdî-yi Şirâzî ve Selâmân u Absâl*, Erzurum 1986, s. 1-20; İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, s. 423-424; Erdoğan Uludağ, *Vak'a-ya Dayalı Bir Eser Olarak Lâmiî Çelebi'nin Selâmân u Absâl Mesnevîsi: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sadeleştirme* (doktora tezi, 1997), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Lâmiî'nin Selâmân u Absâl Adlı Mesnevîsi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 8, Erzurum 1997, s. 67-77; I. Dehghan, "Jamî's Salâmân and Absâl", *JNES*, XXX (1971), s. 118-126; İlhan Çeneli, "Lâmiî'nin Selâmân u Ebsâl Adlı Mesnevîsi", *TK*, sy. 120 (1972), s. 1246-1250; Günay Kut, "Lâmiî Çelebi and His Works", *JNES*, XXXV/2 (1976), s. 83-84; N. P. Joosse, "An Example of Medieval Arabic Pseudo-Hermeticism: The Tale of Salâmân and Absâl", *JSS*, XXXVIII/2 (1993), s. 279-293; Seyyid Hasan-ı Emîn, "Selâmân u Ebsâl: Üstûre-i Yünânî der Menâbî-i İrânî", *İrânşî-nâsi*, XV/4, Tahrân 2004, s. 735-747; a.mlf., "Dü

Nâme der Bâre-i Selâmân u Ebsâl", a.e., XIX/2 (2007), s. 304-312; P. Heath, "Salâmân and Absâl", *EI²* (İng.), VIII, 920-921; Muhammed Kerîmî-yi Zencânî, "Selâmân u Ebsâl", *DMT*, IX, 233-234; İlhan Kuttuer – Hasan Kâtipoğlu, "Hay b. Yakzân", *Dîa*, XVI, 552-553.



ERDOĞAN ULUDAĞ

SELÂME b. CENDEL

(سلامة بن جندل)

Ebü Mâlik Selâme b. Cendel
b. Abdiamr et-Temîmî el-Hârisî
(ö. 608 [?])

Câhiliye şairi.

530 yılı civarında doğdu. Temîm kabilesinden Benî Sa'd'ın büyük kollarından olan Benî Hâris oymağına mensuptur. İbn Selâm el-Cumahî, onu Husayn b. Humâm ve Mütellemis'le birlikte Câhiliye devrinin yedinci tabaka şairleri arasında zikreder. Selâme şiirlerinden pek azı zamanımıza kadar gelmiş bulunan (mukillûn) şairlerdendir. Ayrıca Temîm kabilesinin meşhur binicilerinden olup kardeşi Ahmer de tanınmış bir binici ve şairdi. Şiirlerinde temas ettiği bazı hadiseler onun milâdî VI. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını göstermektedir. Selâme, şiirlerinde Minkaroğulları ile Havfezân eş-Şeybânî arasında meydana gelen Cedûd savaşından (*Dîvân*, nşr. Fahreddin Kabâve, s. 200-203, 212-217, 252-258), 602'de Sâsânî Hükümdarı Hüsvrev Pervîz'in emriyle fillere çiğnetilen Hîre Kralı III. Nu'mân'ın (Nu'mân b. Münzir) ölümünden (*a.g.e.*, s. 182), İslâmî döneme yetişip müslüman olan ve 9 (630) yılında ölen Zeyd el-Hayl'in esaretinden (*a.g.e.*, s. 243) söz etmektedir. Çağdaş kaynaklar Selâme'nin 600 veya 608 yılında öldüğünü kaydeder.

Selâme b. Cendel kabileler arasında kahramanlığı ve saygın kişiliğiyle tanınmıştır. Hayata çok bağlı olan Selâme şiirlerinde gençliğini yaşlılık korkusu içinde heba ettiğinden üzüntüsünü ifade etmiş, kasidelerinin girizgâhında (matla') geleneğe uymayarak kadın aşkı ve tasviri (nesîb) yerine gençliğine ağılamıştır. Bu arada ölüm korkusu duyduğunu, fakat çaresi bulunmadığından yaptığı savaşlarla nefsinin oyalanmaya çalıştığını belirtmektedir (*a.g.e.*, s. 198). Kabilesi Temîm'in hissiyatına tercüme olmaya özen gösteren şair fahriyelerinde kendi yiğitliğinden, kabilesinin iyi hasletlerinden ve kahramanlıklarından söz etmiştir (*a.g.e.*, s. 94 vd.). Benî Temîm'in, "Ey Selâme, bizi şiirlerinle yücelt!" demesi üzerine, "Benim söyleyebilmem için ön-